

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto

HE 237/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta

Lastensuojelun Keskusliiton lausunnon keskeiset huomiot:

- Lapsen oikeusturvan toteutuminen sijaishuollossa edellyttää riittävää lastensuojelun sosiaalityön, sijaishuollon ja laillisuusvalvonnan resurssointia sekä työntekijöiden osaamisen turvaamista.
- Tavanomaisten kasvatukseen ja lastensuojelulain 11 luvun mukaisten rajoitusten välisen eron selkiyttäminen on välttämätöntä.
- Sijaishuoltopaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten luvatta poistumisen ennaltaehkäisyyn. Etsinnän ja kuljetuksen osalta tulisi edelleen selvittää, millä keinoin asia olisi käytännössä parhaiten ratkaistavissa.
- Lastensuojelulain mukaisia rajoituksia koskevaa tietopohjaa on vahvistettava, jotta esimerkiksi niiden yleisyydestä olisi saatavilla ajanmukaista tietoa.

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua luonnoksesta liittyen hallituksen esitykseen laiksi lastensuojelulain muuttamisesta. LSKL pitää tärkeänä hallituksen esityksen pyrkimystä turvata huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten perusoikeuksien toteutuminen lailla. Keskusliitto painottaa lausunnoissaan lapsen oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon ja kasvatukseen sekä lapsen osallisuuden toteutumista sijaishuollossa. Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on merkittävä julkisen vallan toimenpide ja siksi yhteiskunnalla on erityinen vastuu asiassa.

LSKL pitää tärkeänä, että lainsäädäntö turvaa hyvät ja lapsen perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavat työskentelymahdollisuudet sijaishuollossa kaikkien lasten osalta. Keskusliitto painottaa, että lastensuojelun asiakkailla on hyvin erilaisia tarpeita, joihin lainsäädännön tulee pystyä vastaamaan. Asiakkaat tarvitsevat erilaisia yhteensovitettuja palveluita sekä perhekokonaisuutena että yksilönä.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut, että sopimusvaltioiden on olennaista varmistaa, että kansallinen lainsäädäntö on kokonaisuudessaan täysin yhteensopiva lapsen oikeuksien yleissopimuksen kanssa. Erityisesti sen tulisi heijastaa yleissopimuksessa määritellyjä yleisperiaatteita (2, 3, 6 ja 12 artiklat).

Sen varmistaminen, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon kaikissa lapsia koskevissa toimissa (3 artiklan 1 kohta) ja että yleissopimuksen kaikkia määräyksiä kunnioitetaan lainsäädännön valmistelussa, **edellyttää lapsivaikutusten arviointia**. Vähimmäisvaatimuksena on käyttää arvioinnissa lapsen oikeuksien sopimusta lähtökohtana ja varmistaa erityisesti, että arvioinnit perustuvat sopimuksen yleisperiaatteisiin. Lapsivaikutusten arviointi voi lisäksi perustua lapsilta, kansalaisyhteiskunnalta, asiantuntijoilta, ministeriöiltä, tieteellisistä tutkimuksista ja kansallisista tai kansainvälisistä kokemuksista saatuun palautteeseen. Analyysin tuloksena tulisi esittää suosituksia muutosehdotuksista, vaihtoehtoista ja parannuksista, ja analyysin pitäisi olla julkisesti saatavilla.

Edellä sanottuun viitaten keskusliitto haluaa tuoda esille, että **tällä hetkellä lastensuojelulain mukaisia rajoituksia koskeva tietopohja on puutteellista**. Saatavilla ei ole esimerkiksi tietoa kyseisten käytäntöjen yleisyydestä eikä niiden tosiasiallisesta käytöstä. Keskusliitto pitää tärkeänä ilmiön perusteellista selvittämistä ja tutkimista lastensuojelulain jatkokehittämisessä.

LSKL huomauttaa, että hallituksen esityksessä käytetään käsitteitä rajoitus ja rajoitustoimenpide epätarkasti ja epä johdonmukaisesti (s. 28). Voimassa oleva 11 luku koskee rajoituksia sijaishuollossa, ja se sisältää säännökset yhteydenpidon rajoittamisesta ja rajoitustoimenpiteistä. Yhteydenpidon rajoittamista on mahdollista toteuttaa sekä perhehoidossa (toimeksiantosuhteinen ja luvanvarainen/ammattillinen) että laitoshuollossa, kun taas rajoitustoimenpiteiden käyttö on sallittu ainoastaan laitoshuoltona järjestettävässä sijaishuollossa.¹ **Lastensuojelulain muutoksissa em. käsitteiden käyttö vaatii edelleen selkeyttämistä**, jotta säännöksestä voidaan tulkita, mitä se tarkalleen ottaen tarkoittaa.

Edelleen LSKL painottaa, että rajoituksia ei tulisi tarkastella irrallisena muusta lastensuojelulain sääntelystä vaan lastensuojelulaki muodostaa tarkkaan harkitun kokonaisuuden, johon sisältyvät velvoitteet lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden tukemisesta ja vahvistamisesta sekä rajoitusten kirjaamisesta, niiden käytön kontrollista ja valvonnasta.

Kasvatukseen ja rajoitustoimenpiteiden välisen eron selkiyttäminen

LSKL pitää hyvänä, että **sijaishuoltopaikoilta vaaditaan selkeämpää kuvausta käytössä olevista kasvatukseen**, jolloin ne ovat selkeämmin eroteltavissa perusoikeuksiin kajoavista rajoituksista. Toisaalta **rajoitukset tulisi säädellä riittävän tarkasti tulkinnanvaraisuuden välttämiseksi**. LSKL korostaa, että rajoitusten tarpeen välttämiseksi olisi työskenneltävä sijaishuoltopaikassa jatkuvasti. On myös tärkeää huolehtia riittävästä resursseista lain toimeenpanoon.

Kasvatuksen ja rajoitusten välisen suhteen tarkastelua, selkiyttämistä ja nostamista lainsäädäntötasolle on toivottu pitkään. Sijaishuollossa rajanveto tavanomaisen kasvatuksen ja lapsen ja perus- ja ihmisoikeuksiin kajoavien toimenpiteiden välillä on useassa yhteydessä todettu haastavaksi, vaikka esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira on ohjeistanut asiassa lastensuojelulaitosten henkilökuntaa. Problematiikkaa on tuotu esiin myös oikeuskäytännöissä, kuten eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuissa.

---

¹ Lastensuojelulaki (417/2007) 61 § 1 mom.

Lapsen päivittäisen hoidon ja kasvatuksen sekä toisaalta perus- ja ihmisoikeuksia rajoittavien toimenpiteiden ja käytäntöjen välinen suhde ei ole aina alan ammattilaisillekaan selvä. LSKL pitää hyvänä ja välttämättömänä, että tätä haastavaa problematiikkaa tarkastellaan mahdollisimman monipuolisesti ja tarkasti.

LSKL pitää kuitenkin epätarkkana esimerkiksi ehdotetussa 4 a §:ssä sitä, että mahdollisuus lukita sijaishuoltopaikan ulko-ovet sisältäpäin tuodaan esiin vain perusteluissa eikä asiasta säädetä varsinaisessa pykälässä. Tällainen ulko-ovien lukitsemismahdollisuus on puhututtanut käytännön toimijoita pitkään. LSKL pitää tätä mahdollisuutta joiltain osin tarpeellisena, mutta pitää välttämättömänä asiaa koskevan sääntelyn täsmentämistä ja tarkentamista. Keskusliitto kiinnittää myös huomiota, että ongelmallisiksi koetut ryhmärangaistukset tuodaan esille vain pykälän perusteluissa.

LSKL kiinnittää asiaan liittyen huomiota myös siihen, että ehdotettua 4 a §:ää koskevissa perusteluissa käytetyt käsitteet vaativat osaltaan täsmentämistä. Viitataan esimerkiksi poistumiskieltoon tavanomaisena kasvatuskäytäntönä vai lastensuojelulain mukaisena rajoituksena? Samoin esityksessä käyttöön otettu uusi käsite liikkumisvapauden käyttämisen sääntelemineen vaatisi täsmentämistä.

Aineiden ja esineiden haltuunottoa koskevaan 65 §:ään ehdotetaan säännöstä tupakkatuotteiden haltuunotosta. Asiaa koskeva muotoilu jättää harkinnan laitoksen johdolle. Esityksen mukaan säännös ei oikeuttaisi omaisuuden tai lähetysten tarkastamiseen tai lapsen huoneen tutkimiseen yksinomaan tupakkatuotteiden tai nikotiininsteiden etsimiseksi. LSKL huomauttaa, että kyseinen muotoilu voi ennakoita kirjavia käytäntöjä laitosten välillä.

LSKL pitää valitettavana, että sijaishuollossa olevien lasten oikeutta mobiililaitteiden käyttöön ja digitaaliseen mediaan on käsitelty esityksessä vain lyhyesti. Digitaaliset välineet ja sosiaalinen media ovat tärkeä osa monen lapsen ja nuoren arkea. Samalla ne saattavat aiheuttaa riskin hyväksikäyttöön. Käytännön toimijat ovat tuoneet usein esille tarpeen selkiyttää ja ohjeistaa tarkasti esimerkiksi lasten kännyköiden ja muiden mobiililaitteiden käyttöä. Asia on keskeinen myös EU:n tietosuojasetuksen ja tietosuojalain näkökulmasta. LSKL pitää tärkeänä, että asia otettaisiin perusteellisen tarkastelun kohteeksi jatkossa.

LSKL pitää eristyksen maksimiajan lyhentämistä 24 tunnista 12 tuntiin hyvänä.

Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen kuljettaminen

Hallituksen esitys pitää sisällään uuden, luvatta laitoksesta poistuneen lapsen kuljettamista, koskevan säännösehdotuksen (69 a §). Jos sijaishuoltopaikalla ei ole resursseja aktiivisesti etsiä luvatta poistunutta lasta, on vaarana, että lapsi jää täysin heitteille.² Keskusliitto pitää tärkeänä, että etsitään keinoja luvatta poistuneiden lasten riittävän nopeaan ja turvalliseen takaisin kuljettamiseen. LSKL:n näkemyksen mukaan

---

² Ks. esim. Lehtonen, Irma & Telén, Janne (2013) Hatkassa. Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Hatkassa.pdf>

se, millä keinoin luvattomasti poissa olevien lasten etsintä ja kuljetus olisi käytännössä parhaiten ratkaistavissa, vaatisi kuitenkin jatkoselvittämistä.

Sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa olevien lasten ja nuorten etsiminen ja turvallinen palauttaminen edellyttävät usein saumatonta yhteistyötä sijaishuoltopaikan, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, sosiaalipäivystyksen ja poliisiviranomaisten kesken. Keskusliitto pitää välttämättömänä näiden eri toimijoiden vastuiden selkeää määrittelyä ja valtakunnallisesti yhdenmukaisten menettelyohjeiden antamista.

Lastensuojelun Keskusliitto korostaa, että sijaishuoltopaikoissa **tulisi kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten luvatta poistumisen ennaltaehkäisyyn**. LSKL:n näkemyksen mukaan laadukas sijaishuolto edellyttää riittävää henkilöstömitoitusta, jonka avulla voidaan reagoida myös ennakoimattomiin etsintä- ja kuljetustarpeisiin. Erityinen huomio tulee kiinnittää siihen, että ”hatkassa” olevat lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria ja juuri tästä syystä heidän kuljetuksensa ja palauttaminen sijaishuoltopaikkaan vaatii erityisen suurta ammatillisuutta, inhimillisyyttä ja mahdollisuutta vuorovaikutukseen. **Keskusliitto pitää keskeisenä, että sijaishuoltopaikoille turvataan riittävät resurssit luvattomasti poissa olevien lasten etsimiseen ja kuljettamiseen takaisin sijaishuoltopaikkaan.**

Lapsen oikeusturvan varmistaminen

Hallituksen esityksen yleisperusteluissa todetaan, että lapsiin ei olisi sallittua kohdistaa esimerkiksi henkilöstön riittämättömydestä tai toimintakulttuurista johtuvia rajoituksia, joiden käyttö ei yksittäisessä tilanteessa täyttäisi kaikkia rajoitusten käytölle lain tasolla asetettuja edellytyksiä. Lastensuojelun Keskusliitto pitää tätä erittäin tärkeänä lapsen oikeusturvan toteutumisen näkökulmasta.

Pykälään 30 ehdotetaan lisättävän sosiaalityöntekijälle velvollisuus avata asiakassuunnitelmaan tarkemmin, miten lapsen terveydenhoito, varhaiskasvatus ja perusopetus järjestetään sijaishuollon aikana. Tämä on lapsen kannalta tärkeä tarkennus. LSKL katsoo, että sosiaalityöntekijän on kiinnitettävä erityisesti huomiota siihen, että lapsi saa sijaishuoltopaikassaan tarpeidensa mukaista hoitoa, kasvatusta ja huolenpitoa myös muilta toimijoilta kuin itse sijaishuoltopaikasta. Myös lisäys vanhempien suunnitelman tarkennuksesta on tarpeen, jotta vanhempien kanssa työskentelyn konkreettiset toimet on kirjattu sosiaalityöntekijöitä velvoittavaan suunnitelmaan. **Vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuuksia lisättäessä ja tarkennettaessa on keskeistä kiinnittää huomiota myös sosiaalityöntekijöiden riittävään määrään ja pysyvyyteen.**

Hallituksen esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä 52 a §, jossa säädettäisiin lapsen sivistyksellisistä oikeuksista sijaishuollon aikana. Ottaen huomioon, että kyseessä on uusi säännös, tulisi perusteluissa tuoda huomattavasti tarkemmin esille, miksi kyseistä pykälää ehdotetaan lastensuojelulakiin. Lain toimeenpanon kannalta olisi hyvin keskeistä, että esityksessä selvitettäisiin, mitä välttämättä säännöksellä pyritään muuttamaan. LSKL kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että perustelut keskittyvät nyt lähes yksinomaan perusopetuslakiin ja ovat erityisen niukat varhaiskasvatuksen osalta. Keskusliitto pitää myös pykälän otsikointia ongelmallisena.

LSKL pitää hyvänä, että esityksessä korostetaan sosiaalityöntekijän velvollisuutta keskustella lapsen kanssa rajoituksista jälkikäteen. On myös tärkeää, että vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutta arvioida lapsen tilannetta tarkennetaan sekä sitä onko lapsella riittävä hoito, oikeanlaiset palvelut ja että suunnitelmaan tulee kirjata myös vanhemmille suunnatut erityisen tuen palvelut. Myös sijaishuoltopaikkojen tulee osaltaan huolehtia siitä, että sosiaalityöntekijällä on riittävästi tietoa lapsen tilanteesta.

Edellä sanottuun liittyen LSKL korostaa **kansallisen sijaishuoltopaikkarekisterin** nopean perustamisen tärkeyttä, jotta lapselle tai nuorelle sijaishuoltopaikkaa etsivällä sosiaalityöntekijällä tarjoutuisi mahdollisuus vertailla paikkoja ja löytää parhaalla mahdollisella tavalla lapsen tarpeisiin vastaava sijaishuoltopaikka. Tällä hetkellä ei ole yhdenmukaista tilastotietoa laitosten lukumääristä, sijaintipaikoista tai hoitovuorokausihinnoista.

LSKL pitää hyvänä 80 §:ään esitettyä muutosta, jonka mukaan aluehallintoviraston on valvontaa toteuttaessaan varattava lapselle tilaisuus luottamukselliseen keskusteluun. Tämä vahvistaa lapsen osallisuutta itseään koskevien asioiden käsittelyssä. Keskusliitto pitää tärkeänä, että samalla kun viranomaisen keskustelee lapsen kanssa, lapselle tarjotaan tietoa oikeusturvakeinoista ja kuulemisen merkityksestä. Keskusliiton näkemyksen mukaan **pykälän toimeenpanon kannalta on keskeistä, että valvontatoimintaan varataan riittävät resurssit ja valvontaviranomaisten mahdollisuus toteuttaa valvontaa lain edellyttämällä tavalla turvataan.**

Lainsäädännön uudistusten toimeenpano on varmistettava

LSKL korostaa, että hyvä ja selkeä sääntely on laadukkaan sijaishuoltotoiminnan keskeinen lähtökohta ja pohja. Esitys sisältää lukuisia muutoksia voimassa olevaan sääntelyyn/viranomaisten toimintavelvollisuuksiin, minkä vuoksi keskusliitto korostaa riittävän ajan varaamista lain voimaantuloon. Keskusliitto korostaa myös, että **riittävä toimeenpanon tuki, resurssit lain toimeenpanolle ja kattavalle seurannalle tulee varmistaa.** Tarvitaan **myös riittävästi laadukasta koulutusta ja ohjausta, jotta ammattilaiset ja asiakkaat tulevat tietoisiksi lainsäädännön muutoksista.** THL:n riittävästä resurssoinnista on huolehdittava.